

КОНЦЕПЦІЯ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ

У статті запропоновано підходи до формування механізму фінансового забезпечення діяльності підприємств. Рекомендовано розглядати фінансовий механізм як сукупність елементів стратегічного управління фінансовою стійкістю і способів їх інформаційної, методичної і організаційної підтримки, систематизоване використання яких може гарантувати досягнення довгострокових цілей розвитку підприємств в умовах ринкової нестабільності.

In the article offered approach to forming of mechanism of the financial providing of activity of enterprises. It is recommended to examine a financial mechanism as aggregate of controls strategic custom financial firmness and of methods them informative, methodical and organizational support, the systematized use of which can guarantee achievement of long-term aims of development of enterprises in the conditions of market instability.

Ключові слова: фінансовий механізм, фінансова стратегія, антикризове управління підприємством, рівень фінансової стійкості підприємства.

Вступ. Фінансовий і фондовий ринки в Україні створюють умови для вибору різних методів фінансування виробничо-фінансової діяльності: самофінансування за рахунок прибутку і амортизаційних відрахувань; залучення засобів за рахунок додаткового випуску акцій; отримання кредитів банку і залучення інших інвестицій. Безумовно, обираючи певні методи фінансування або їх комбінацію, необхідно проаналізувати можливість і ефективність кожного з них в конкретній ситуації і дієздатність при розробці фінансової стратегії.

Постановка завдання. Моделюванню фінансових стратегій на макроекономічному рівні приділяється багато уваги вітчизняними і зарубіжними економістами, проте їх підхід до визначеної проблеми є статичним, не стосується перспективних шляхів розвитку підприємства. Наскільки прийнятний такий підхід? Очевидно, що в ході вдосконалення процесів надходження фінансових ресурсів на підприємства пріоритетне значення повинна мати не стільки констатація фактичного стану справ, скільки обґрунтований прогноз перспективних дій підприємства і його управлінського персоналу. У зв'язку з цим доцільною є розробка динамічних фінансових стратегій.

Результати. Кризовий фінансовий стан, в якому опинилася значна частина промислових підприємств України в період політичної і економічної трансформації, потребує застосування жорстких, але одночасно ефективних заходів, направлених на зміцнення фінансової стійкості, оскільки саме ця категорія є заставою ліквідації неплатоспроможності і фундаментальною основою фінансової стратегії.

Причини, які обумовлюють невідповідність належного рівня фінансової стійкості, можуть бути класифіковані на 2 великих групи: поточні і стратегічні. До перших відносяться ті, які впливають на рівень фінансової стійкості (рівень економічної незалежності, частка позикових засобів в загальній вартості майна підприємства, сума прострочених кредитних заборгованостей). До стратегічних причин відносяться ті, які не дозволяють досягти належного рівня фінансової незалежності. Як правило, це сукупність помилок в стратегії управління і політиці фінансування.

Однією з поширених причин зниження рівня фінансової стійкості підприємств є втрата управлінським персоналом контролю над ним, тобто склалася така ситуація, коли управлінці середньої ланки мають інженерні знання, але практично не розуміють законів функціонування підприємств в умовах ринкової економіки, погано розбираються в особливостях перехідного періоду, коли економічні рішення повинні домінувати над інженерними. У цих умовах інженерному корпусу як альтернатива треба протиставити достатньо консервативний фінансовий менеджмент.

Ми пропонуємо підходи до формування механізму фінансового забезпечення діяльності підприємств, що базуються на дослідженні внутрішніх потенційних можливостей забезпечення господарюючого суб'єкта фінансовими ресурсами на основі застосування методів об'єктивно-орієнтованого аналізу і прийомів управлінського обліку, а також за умови досягнення стабільної фінансової стійкості — на залученні позикових засобів в рамках реалізації фінансової стратегії розвитку підприємств.

Механізм фінансового забезпечення діяльності підприємств розглядається нами як сукупність елементів стратегічного управління фінансовою стійкістю і способів їх інформаційної, методичної і організаційної підтримки, систематизоване використання яких може гарантувати досягнення довгострокових цілей розвитку підприємств в умовах ринкової нестабільності.

Елементи механізму фінансового забезпечення діяльності підприємств в умовах впливу ринкових чинників представлені на рис. 1.

Особливість запропонованого механізму забезпечення діяльності підприємства полягає в циклічності його дії, яка полягає в безперервному чергуванні запропонованих циклів, що відбуваються в певній послідовності. Кожен цикл фінансового механізму починає здійснюватися тільки після закінчення попереднього циклу, але їх послідовність залежить від результатів кожного циклу — позитивних або

негативних. Якщо негативні результати, то відбувається повернення до попереднього циклу. Якщо ж результати позитивні, то структура механізму припускає перехід до наступного циклу.

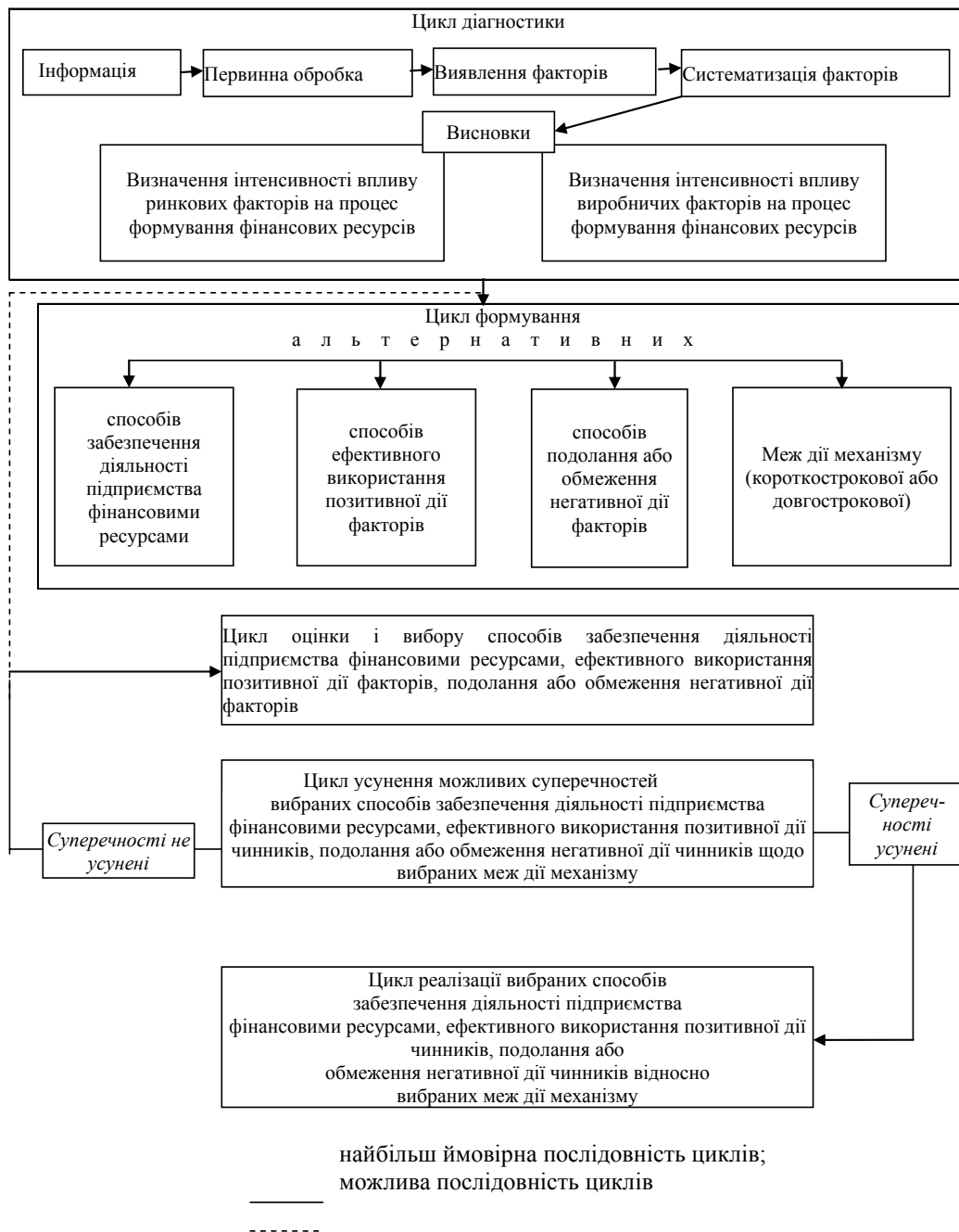

Рис. 1. Структура фінансового механізму забезпечення діяльності підприємства

Основною метою циклу діагностики є визначення чинників, які функціонують у сфері фінансової діяльності підприємства, та інтенсивності їх впливу на ефективність процесу фінансового забезпечення цієї діяльності.

Оцінка і вибір способів забезпечення діяльності підприємства фінансовими ресурсами, ефективного їх використання та позитивного впливу чинників, подолання або обмеження негативного їх впливу здійснюється відповідно до результатів управлінського аналізу.

Результатом цього циклу є остаточний вибір саме тих способів, які найбільшою мірою відповідають як стану потенціалу підприємства і його ринковим можливостям, так і стану маркетингового середовища на період дії механізму фінансового забезпечення діяльності підприємства.

Таким чином, основна ідея вдосконалення механізму фінансового забезпечення полягає в стратегічному управлінні фінансовою стійкістю, тобто діяльністю, яка полягає у виборі дій, що стосуються досягнення довгострокових цілей в умовах, що постійно змінюються. Це сфера діяльності вищого управлінського персоналу, що розглядається в контексті антикризового управління фінансами підприємства.

Грунтуючись на розробках західних аудиторських фірм і адаптуючи ці розробки до вітчизняної специфіки ведення бізнесу, для здійснення антикризового управління і для оцінки можливого банкрутства підприємства можна рекомендувати дворівневу систему показників. В основу розподілу рівнів покладений принцип релевантності, у зв'язку з чим показники розділимо на високорелевантні (першого рівня) і низькорелевантні (другого рівня). Критерії і показники на обох рівнях носять як формалізований, так і неформалізований характер. До показників першого рівня відносяться критерії і показники, несприятливі поточні значення яких або динаміка змін, що складається, свідчить про можливі в досяжному майбутньому значні фінансові ускладнення. До другої групи входять критерії і показники, несприятливі значення яких не дають підстави розглядати фінансовий стан як критичний, але разом з тим вони показують, що за певних умов, обставин або неприйняття дієвих заходів ситуація може різко погіршитись. Система цих показників, адаптованих для підприємств машинобудівної промисловості, наведена в таблиці 1.

Таблиця 1

Дворівнева система формалізованих і неформалізованих показників для здійснення принципів антикризового управління підприємством

Показники	Критерії
Перший рівень — високорелевантні показники	
Істотні втрати, що повторюються, в основній виробничій фінансовій діяльності	більше 30%
Перевищення критичного рівня простроченої кредиторської заборгованості	більше 50%
Надмірне використання короткострокових позикових засобів як джерела фінансування основного капіталу і довгострокових вкладень	більше 70%
Стійкі низькі значення коефіцієнтів ліквідності	менше 0,2-0,25
Хронічний брак оборотних коштів	менше 30% від встановленого нормативу
Стійка зростаюча частка позикових засобів в загальній сумі джерел формування засобів	більше 70%
Стабільне невиконання зобов'язань перед інвесторами і кредиторами відносно своєчасності повернення позик, виплати відсотків	-
Висока питома вага простроченої дебіторської заборгованості	більше 50%
Погіршення відносин з установами банківської системи	-
Вимушене використання нових джерел фінансових ресурсів на невідгідних умовах	-
Застосування у виробничому процесі устаткування з термінами експлуатації, що закінчуються	більше 10%
Потенційні втрати довгострокових контрактів з постачальниками сировини	-
Несприятливі зміни у сфері реалізації продукції, пов'язані з погіршенням маркетингової діяльності	-
Другий рівень — низькорелевантні показники	
Втрата ключових співробітників апарату управління	-
Порушення ритмічності виробничо-технологічного процесу	зниження рівня ритмічності більше 20%
Недостатня диверсифікація діяльності підприємства	значення коефіцієнта спеціалізації більше 0,6
Зайва ставка на прогнозовану прибутковість нового проекту	-
Недооцінка необхідності постійного технічного і технологічного оновлення підприємства	-
Неефективні довгострокові угоди	-

Цілком очевидно, що використання математичних методів при визначенні границь розвитку підприємства на перспективу підвищує точність отриманих висновків і ліквідує можливість досягнення кращих економічних результатів в окремо взятому аспекті фінансово-господарської діяльності за рахунок їх поліпшення в інших аспектах.

Нами пропонується модель оптимізації фінансової стійкості підприємства як одного з основних критеріїв діяльності підприємства.

Виразимо фінансову стійкість як величину, що характеризує запас фінансової міцності або так звану зону безпеки в масштабах господарюючого суб'єкта. Аналізуючи беззбитковість виробництва окремих видів продукції, ми визначали «точки беззбитковості» і зони безпеки. Використовуючи накопичену інформацію про постійні і змінні витрати в масштабах всього підприємства, розрахуємо, наскільки може бути понижений об'єм виручки від реалізації продукції без втрат для рівня фінансової стійкості:

$$\Phi C_{(t)} = VP_{(t)} - \frac{VP_{(t)} (BC^{KC} \times \sum_{i=1}^n K_{i(t)}^{KC} + BC^{DC} \times \sum_{j=1}^m K_{j(t)}^{DC} + B_{(t)}^{пост.})}{VP_{(t)} - B_{(t)}^{змін.}}, \quad (1)$$

де $\Phi C_{(t)}$ – фінансова стійкість підприємства на момент часу t ;
 $BP_{(t)}$ – виручка від реалізації на момент часу t ;
 BC^{KC} – відсоткова ставка за короткостроковий період;
 $K_{i(t)}^{KC}$ – заборгованість по i -му короткостроковому кредиту;
 BC^{DC} – відсоткова ставка за довгостроковий період;
 $K_{j(t)}^{DC}$ – заборгованість по j -му довгостроковому кредиту;
 $V_{(t)}^{пост}$ – постійні витрати на момент часу (t);
 $V_{(t)}^{змін}$ – змінні витрати на момент часу (t);
 n – кількість короткострокових кредитів;
 m – кількість довгострокових кредитів.

На рівень фінансової стійкості впливає значне число факторів, серед яких негативний вплив мають різного роду втрати. Їх сукупність може носити внутрішній (виробничо-фінансовий) та зовнішній (ринковий) характер, відповідно до цього внутрішні втрати можуть бути класифіковані як керовані або контрольовані з боку управлінського персоналу підприємства, а зовнішні – як некеровані.

По відношенню до втрат зовнішнього характеру можна займати наглядову позицію, проте їх не можна не враховувати при розробці фінансової стратегії підприємства. Класичним прикладом тут є втрати внаслідок інфляційних процесів. Як врахувати рівень інфляції, визначаючи запас фінансової міцності? Очевидно, можна використати дефлятор у вигляді індексу споживчих цін (індексу інфляції). Але в цьому випадку в розрахунках на перспективу використовуватиметься ретроспективна величина, тобто застосування цього індексу актуальніше для визначення впливу інфляції на результати фінансової діяльності підприємства у минулому. Для перспективного аналізу світовою економічною думкою розроблений прийом розрахунку неявних витрат. Здійснимо спробу адаптації зарубіжного досвіду до сучасних вітчизняних економічних умов, базуючись на поділі витрат на постійні і змінні та доповнивши кожні з них витратами неявними.

З метою обліку інфляції, а також визначення розмірів альтернативного використання ресурсів при аналізі витрат розраховують величину неявних (альтернативних або імпліцитних) витрат.

Неявні витрати – це витрати, які могли бути використані підприємством у разі альтернативного використання наявних в його розпорядженні засобів і ресурсів.

Постійні неявні витрати визначимо шляхом добутку постійних бухгалтерських витрат та мінімальної ставки банківського відсотка по депозитних внесках.

Змінні неявні витрати розрахуємо як добуток змінних бухгалтерських витрат на максимальну ставку банківського відсотка.

Використання в розрахунках ставок банківського відсотка дозволяє, по-перше, врахувати вплив інфляційних процесів, по-друге, визначити, яким був би результат виробничо-фінансової діяльності у разі використання матеріально-грошових засобів не на виробництво продукції, а за умови, що ці засоби у вигляді грошового еквівалента знаходилися б на депозитному рахунку в банку.

В основу розрахунку неявних витрат покладений принцип ліквідності: оскільки постійні витрати відрізняються вкрай низькою ліквідністю і часто носять неліквідний характер, то ступінь і можливість їх альтернативного використання є мінімальними, у зв'язку з чим використовується мінімальна відсоткова ставка. І, навпаки, у зв'язку з високою практично абсолютною ліквідністю змінних витрат, для визначення величини втрат від її невикористання їх альтернативним способом, в умовах інфляції використовується максимальна відсоткова ставка по депозитних внесках в банку.

Використовуючи визначення неявних витрат, визначимо рівень фінансової стійкості підприємства з урахуванням впливу інфляції:

$$\Phi C_{(t)}^{інф} = BP_{(t)} - \frac{BP_{(t)} \times (BC^{KC} \times \sum_{i=1}^n K_{i(t)} + BC^{DC} \times \sum_{j=1}^m K_{j(t)}^{DC} + V_{(t)}^{пост.}) \times (1 + DC_{(t)}^{мін})}{BP_{(t)} - V_{(t)}^{змін} \times (1 + DC_{(t)}^{макс})}, \quad (2)$$

де $\Phi C_{(t)}^{інф}$ – рівень фінансової стійкості підприємства з урахуванням впливу інфляції;

$DC_{(t)}^{мін}$ – мінімальна відсоткова ставка по депозитних внесках в банку на момент (t);

$DC_{(t)}^{макс}$ – максимальна відсоткова ставка по депозитних внесках в банку на момент (t).

Висновки. Таким чином визначається реальна величина фінансової стійкості, яка значно нижче номінальної. Запропонована методика визначення рівня фінансової стійкості підприємств може бути використана для оцінки фінансового стану в ретроспективі, на даний момент і в перспективі. Частота розрахунків залежить від потреби управлінського персоналу і може коливатися в межах від щорічної до щомісячної. Необхідність адаптації до процесів трансформації в економіці України змушує підприємства звертатися до освоєння нових видів продукції і технологій, розширення виробництва, для чого власних ресурсів, зазвичай, або не існує, або буває недостатньо. Тому, організація цих процесів, у свою чергу, вимагає залучення відповідних інвестиційних ресурсів.

Література

1. Маляков Д.С. Финансы предприятий отрасли народного хозяйства / Маляков Д.С. – М. : Финансы и статистика, 1996. – С. 18-49.
2. Никбахт Е. Финансы / Е. Никбахт, А. Пропелли ; пер. с англ. – К. : Основа. 1993. – С. 3-29.

Надійшла 16.11.2009